

До спеціалізованої Вченої ради
ДФ 41.884.072 Одеського державного
університету внутрішніх справ

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента Дришлюка Володимира Ігоровича
на дисертацію**

Самоха Миколи Юрійовича на тему:

**«Фраудаторні правочини: проблеми теорії та практики», подану до
захисту на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

Дисертаційна робота Самоха М.Ю. є самостійним завершеним науковим дослідженням, присвяченим комплексному аналізу одного з найбільш дискусійних інститутів сучасного цивільного права – фраудаторних правочинів. Обрана автором проблематика належить до числа тих, що останніми роками набули особливої актуальності як у науковій доктрині, так і в судовій практиці, оскільки безпосередньо пов'язана із забезпеченням належного балансу між свободою здійснення цивільних прав та необхідністю захисту законних інтересів кредиторів.

Дисертація характеризується комплексністю, системністю та логічністю викладу матеріалу. Автор послідовно досліджує історичні передумови становлення інституту фраудаторних правочинів, аналізує сучасні доктринальні підходи до визначення їх правової природи, розкриває особливості правового регулювання відповідних відносин, досліджує сучасну судову практику та формулює власні пропозиції щодо вдосконалення законодавства України.

Позитивне враження справляє методологія дослідження. Автор не обмежується виключно аналізом нормативного матеріалу, а використовує комплексний підхід, поєднуючи цивілістичну доктрину, історико-правовий аналіз, порівняльно-правове дослідження та узагальнення судової практики. Саме це забезпечило високий рівень аргументованості більшості сформульованих висновків.

Окремо слід відзначити належний рівень структурування роботи. Послідовність викладу матеріалу відповідає логіці наукового дослідження: від теоретичного осмислення природи фraudаторного правочину автор переходить до аналізу його юридичних ознак, проблем правозастосування та перспектив удосконалення правового регулювання. Така побудова дисертації дозволяє сформувати цілісне уявлення про досліджуваний правовий інститут.

У цілому дисертаційна робота справляє враження цілісного наукового дослідження, виконаного на високому теоретичному рівні. Автор демонструє вміння критично аналізувати існуючі наукові концепції, аргументовано відстоювати власну позицію та формулювати пропозиції, спрямовані на розвиток цивільно-правової науки й удосконалення правозастосовної практики.

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність обраної теми визначається насамперед сучасними тенденціями розвитку приватного права України, у межах яких принцип добросовісності набуває дедалі більшого значення як універсальний критерій оцінки поведінки учасників цивільних правовідносин. Саме через призму цього принципу сьогодні формується сучасна концепція захисту прав кредиторів від недобросовісних дій боржників, одним із проявів яких є укладення фraudаторних правочинів.

Проблематика, досліджена автором, має не лише науковий, а й значний практичний вимір. Формування сталої практики Верховного Суду щодо застосування конструкції фraudаторного правочину засвідчує необхідність доктринального осмислення критеріїв його кваліфікації, визначення юридичних наслідків та місця цього інституту в системі цивільного права. Водночас чинне законодавство України не містить комплексного нормативного регулювання зазначених питань, що зумовлює важливу роль судової практики та наукових досліджень у формуванні єдиних підходів до їх вирішення.

Актуальність роботи посилюється також процесами адаптації національного законодавства до європейських стандартів приватного права. Сучасний розвиток цивільного законодавства держав Європейського Союзу свідчить про поступове розширення механізмів захисту кредиторів від недобросовісного відчуження майна боржниками, що актуалізує необхідність використання відповідного зарубіжного досвіду у вітчизняній правотворчості та правозастосуванні.

Особливістю дисертації є те, що автор досліджує проблему фродакторних правочинів не ізольовано, а у взаємозв'язку із фундаментальними засадами цивільного права, принципами добросовісності, справедливості, свободи договору та неприпустимості зловживання цивільними правами. Саме такий комплексний підхід дозволяє розглядати інститут фродакторних правочинів як важливий елемент сучасного механізму забезпечення справедливості у приватноправових відносинах.

Таким чином, тема дисертації є своєчасною, актуальною та має вагоме значення як для розвитку науки цивільного права, так і для вдосконалення законодавства та судової практики України.

Теоретична цінність дисертаційного дослідження. Слід відзначити фундаментальну теоретичну спрямованість дисертаційного дослідження. Автор не обмежується аналізом окремих законодавчих положень чи судових рішень, а прагне сформулювати цілісне наукове бачення правової природи фродакторних правочинів та визначити їх місце у сучасній системі цивільного права.

Наукова цінність роботи полягає насамперед у тому, що автор комплексно досліджує співвідношення інституту фродакторних правочинів із такими фундаментальними категоріями цивільного права, як свобода договору, добросовісність, розумність, справедливість, зловживання правом, недійсність правочинів та захист цивільних прав. Такий підхід дозволив вийти за межі традиційного аналізу окремих правових норм і розглянути досліджуваний інститут як складову сучасної доктрини приватного права.

Позитивної оцінки заслуговує системність проведеного дослідження. Автор послідовно аналізує існуючі наукові концепції, виявляє їх дискусійні аспекти, узагальнює сучасну судову практику та пропонує власне бачення окремих проблем правового регулювання. Це свідчить про високий рівень теоретичної підготовки здобувача та його здатність до самостійного наукового мислення.

Важливим теоретичним результатом дисертації Самоха М.Ю. є поглиблення сучасних наукових уявлень про функціональне призначення інституту фrawdаторних правочинів. Робота переконливо демонструє, що цей інститут не зводиться лише до механізму оспорювання окремих правочинів, а виконує більш широку функцію забезпечення справедливості цивільного обороту, підтримання балансу приватних інтересів та реалізації принципу добросовісності.

Отже, дисертація робить вагомий внесок у розвиток сучасної цивілістичної доктрини та може слугувати теоретичним підґрунтям для подальших наукових досліджень у сфері цивільного права.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дисертації полягає у комплексному дослідженні інституту фrawdаторних правочинів із позицій сучасної цивілістичної науки та формуванні авторської концепції його правової природи. Проведене дослідження дозволило здобувачеві не лише систематизувати існуючі доктринальні підходи, а й запропонувати власне бачення низки дискусійних проблем, що мають важливе значення для подальшого розвитку науки цивільного права.

Безперечною перевагою роботи є те, що автор розглядає фrawdаторний правочин не як ізольоване правове явище, а як складову сучасної системи захисту цивільних прав, функціонування якої нерозривно пов'язане із принципами добросовісності, справедливості та недопустимості зловживання цивільними правами. Саме такий концептуальний підхід дозволив сформулювати низку нових наукових положень, які мають як теоретичне, так і практичне значення.

Особливої уваги заслуговують авторські висновки щодо критеріїв відмежування фраздаторних правочинів від інших видів недійсних правочинів, уточнення їх юридичних ознак, а також запропоновані підходи до вдосконалення механізму судового захисту прав кредиторів. Науковий інтерес становлять також пропозиції щодо подальшого розвитку цивільного законодавства України з урахуванням сучасної судової практики та європейського досвіду.

У цілому результати дисертаційного дослідження характеризуються належним рівнем наукової новизни, внутрішньою логічною узгодженістю та достатнім ступенем обґрунтованості. Вони роблять вагомий внесок у розвиток сучасної цивілістичної науки та створюють підґрунтя для подальшого вдосконалення правового регулювання інституту фраздаторних правочинів.

Практична значущість результатів дисертаційного дослідження.

Практична значущість дисертаційної роботи полягає насамперед у тому, що її результати спрямовані на вдосконалення механізму захисту прав та законних інтересів учасників цивільних правовідносин у випадках недобросовісного відчуження майна боржником. Запропоновані автором висновки та рекомендації мають прикладний характер і можуть бути використані як під час правотворчої діяльності, так і у процесі застосування норм цивільного законодавства судами та іншими суб'єктами правозастосування.

На особливу увагу заслуговує здійснений у дисертації аналіз сучасної практики Верховного Суду щодо застосування конструкції фраздаторного правочину. Автор не лише узагальнює існуючі правові позиції, а й пропонує їх системне осмислення, що сприяє більш однаковому застосуванню судами відповідних норм цивільного законодавства. Окремо слід відзначити звернення здобувача до практики ЄСПЛ та її аналіз в контексті вітчизняного правозастосування. У цьому аспекті результати дослідження можуть бути використані суддями при вирішенні спорів, пов'язаних із захистом прав кредиторів, оцінкою добросовісності поведінки сторін правочину та визначенням правових наслідків його вчинення.

Практичний інтерес становлять також сформульовані автором пропозиції щодо вдосконалення окремих положень цивільного законодавства України. Вони можуть бути враховані під час підготовки законопроектів, спрямованих на розвиток інституту недійсності правочинів, удосконалення механізмів захисту кредиторів та підвищення ефективності цивільно-правових способів захисту.

Матеріали дисертації мають значний потенціал для використання у навчальному процесі під час викладання дисциплін цивілістичного циклу, підготовки підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, а також у подальших наукових дослідженнях, присвячених проблемам здійснення цивільних прав, добросовісності, недійсності правочинів та захисту майнових інтересів кредиторів.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження мають виражену практичну спрямованість і можуть бути використані у нормотворчій, правозастосовній, науковій та освітній діяльності.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Ознайомлення з матеріалами дисертації свідчить, що основні результати проведеного дослідження пройшли належну апробацію та були представлені широкому колу наукової спільноти. Основні положення дисертації знайшли своє відображення у фахових наукових публікаціях автора, а також були оприлюднені під час участі у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Аналіз опублікованих праць Самоха М.Ю. дозволяє дійти висновку, що вони відображають найбільш вагомі результати дисертаційного дослідження, а їх зміст перебуває у логічному взаємозв'язку із структурою дисертації. Автор послідовно висвітлює різні аспекти досліджуваної проблематики, що свідчить про системність наукового пошуку та поступове формування власної наукової концепції.

Позитивної оцінки заслуговує й те, що результати дослідження були апробовані в процесі фахової наукової дискусії, що сприяло уточненню

окремих положень роботи та підвищенню рівня їх аргументованості. Це підтверджує достатній рівень наукової апробації результатів дослідження та відповідність дисертації встановленим вимогам щодо оприлюднення її основних положень.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Аналіз дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що автором дотримано принципів академічної доброчесності, передбачених законодавством України у сфері освіти та науки. Дисертація має самостійний характер, вирізняється авторським стилем викладу, критичним аналізом наукових джерел та належним рівнем аргументації сформульованих висновків.

У роботі використано значний обсяг нормативного матеріалу, спеціальної літератури та судової практики, які належним чином оформлені відповідно до вимог академічного цитування. Автор коректно посилається на результати наукових досліджень інших учених, не допускаючи некоректного запозичення чужих ідей чи результатів.

Зміст дисертації свідчить про високий рівень академічної культури автора, його здатність критично оцінювати існуючі наукові підходи, формувати власні наукові висновки та обґрунтовувати їх із використанням сучасної методології юридичних досліджень. Під час ознайомлення з дисертацією ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження не встановлено.

Дискусійні положення та окремі зауваження. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, слід висловити окремі міркування дискусійного характеру, які можуть бути враховані автором у подальшій науковій діяльності.

1. У підрозділі 1.3. першого розділу (с. 58-64) та у підрозділі 2.2. другого розділу (с. 86-94) дисертації автором проведено ґрунтовний аналіз критеріїв кваліфікації фраздаторних правочинів та ролі принципу добросовісності, а у підрозділах 3.1. та 3.2. третього розділу (с. 143-192) досліджено відповідну судову практику Верховного Суду. Разом із тим заслуговувало б на окреме

висвітлення питання доказування суб'єктивної мети боржника під час укладення правочину. У практиці розгляду відповідної категорії справ саме встановлення наміру завдати шкоди кредиторі нерідко викликає найбільші труднощі, тому більш детальний аналіз стандартів доказування та оцінки доказів міг би посилити практичну спрямованість дисертації.

2. У підрозділі 2.3 другого розділу (с. 116-140 дисертації) автор досліджує правові наслідки визнання фrawdаторних правочинів недійсними, а у підрозділі 3.2 третього розділу (с. 173-192) аналізує практику їх оспорювання у процедурах банкрутства. Водночас перспективним видається більш ґрунтовне дослідження взаємодії цього інституту з процедурами виконавчого провадження, зокрема щодо впливу визнання правочину фrawdаторним на реальне виконання судових рішень та ефективність примусового виконання зобов'язань. Такий аналіз дозволив би повніше розкрити прикладне значення досліджуваного інституту.

3. У підрозділах 3.1 (с. 143-173) та 3.2 (с. 173-192) автор здійснює ґрунтовний аналіз практики Верховного Суду щодо визнання фrawdаторних правочинів недійсними. Водночас робота могла б виграти від окремого узагальнення критеріїв, які використовує Верховний Суд при встановленні фrawdаторності правочину. Формування авторської систематизації таких критеріїв у вигляді окремої класифікації або таблиці значно посилило б практичну цінність дослідження та полегшило б використання його результатів у правозастосовній діяльності.

Зазначені зауваження мають рекомендаційний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та не знижують наукової цінності отриманих автором результатів.

Загальний висновок. Дисертаційна робота «Фrawdаторні правочини: проблеми теорії та практики» є самостійним, завершеним і комплексним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне наукове завдання, що має істотне значення для розвитку науки цивільного права та вдосконалення правозастосовної практики. Проведене дослідження характеризується

належним рівнем теоретичної обґрунтованості, логічністю побудови, науковою новизною, практичною значущістю та внутрішньою цілісністю.

Автором продемонстровано високий рівень наукової підготовки, уміння працювати з нормативним матеріалом, доктринальними джерелами та судовою практикою, критично осмислювати існуючі наукові підходи та формулювати власні обґрунтовані висновки. Результати дослідження можуть бути використані у правотворчій діяльності, судовій практиці, наукових дослідженнях та освітньому процесі.

Вважаю, що дисертація «Фраудаторні правочини: проблеми теорії та практики» відповідає вимогам, встановленим законодавством України до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її автор – Самох Микола Юрійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право».

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
директор інституту права та безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ**

Володимир ДРИШЛЮК